

UŽSIENIO ŠALIŲ PATIRTIS TEIKIANT PROFESINĖS REABILITACIJOS PASLAUGAS

Lietuvoje kaip ir daugelyje kitų Europos šalių profesinės rehabilitacijos paslaugomis siekiama atkurti arba didinti neįgaliųjų darbingumą, siekiant padėti jiems integruotis į visuomenę ir (ar) į darbo rinką. Daugelyje Europos šalių siekiama profesinės rehabilitacijos paslaugas suteikti kuo anksčiau, todėl, pavyzdžiui, Norvegijoje į profesinę rehabilitaciją yra siunčiami ne tik negalia turintys, bet ir laikinai nedarbingi asmenys, kuriems darbingumo lygis dar nėra nustatytas. Darbingumo lygis tokiems asmenims yra nustatomas pasibaigus profesinės rehabilitacijos programai. Į profesinės rehabilitacijos programą asmenys patenka po to, kai jiems nustatomas profesinės rehabilitacijos poreikis, tačiau kai kuriose šalyse (pvz. Norvegijoje), skirtingai nei Lietuvoje, profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikis nustatomas po to, kai yra atliktas 4-8 savaičių trukmės asmens profesinių gebėjimų įvertinimas. Atsisakę dalyvauti profesinės rehabilitacijos programoje asmenys, kuriems nustatytas profesinės rehabilitacijos poreikis, gali netekti išmokų, mokamų laikino nedarbingumo dėl ligos metu, o neįgaliesiems gali būti sumažinta neįgalumo pašalpa.

Nors profesinės rehabilitacijos programą sudarančių paslaugų turinys Lietuvoje ir kitose Europos šalyse yra panašus, tačiau šių paslaugų teikimo trukmė skiriasi – Lietuvoje profesinės rehabilitacijos programa vienam asmeniui finansuojama ne ilgiau kaip 12 mėnesių, tuo tarpu kitose šalyse jos trukmė yra ženkliai ilgesnė, pavyzdžiui, Austrijoje – iki 18 mėnesių, Prancūzijoje, Slovėnijoje, Vokietijoje, Airijoje – iki 24 mėnesių (nepaisant to, kad pavyzdžiui, Slovėnijoje medicininė rehabilitacija gali trukti iki 1 metų ir jos metu asmeniui pradedamos teikti asmens darbingumo atkūrimo paslaugos), Norvegijoje – iki 36 mėnesių. Tačiau neįgaliųjų įdarbinimo po profesinės rehabilitacijos rodikliai Lietuvoje yra vieni geriausių ir siekia net 61 proc.

Šalis	Maksimali profesinės rehabilitacijos trukmė	Įdarbinimo rodiklis (2013 m.)
Lietuva	12 mėn.	61 proc.
Prancūzija	24 mėn.	53 proc.
Norvegija	36 mėn.	45 proc.
Slovėnija	24 mėn.	29 proc.

Profesinės rehabilitacijos paslaugų kokybei užtikrinti kitose Europos šalyse yra skiriamas ypač didelis dėmesys. Norvegijoje patvirtinti Nacionaliniai kokybės standartai, kurie reglamentuoja reikalavimus paslaugoms, užtikrina teikiamų paslaugų kokybės priežiūrą ir įvertinimą. Paslaugas teikiančios įstaigos privalo atitikti standartų reikalavimus. Nuo to, kokių mastu paslaugų teikėjas atitinka standarto reikalavimus, priklauso įstaigos finansavimas.

Prancūzijoje patvirtinti du profesinės rehabilitacijos paslaugų standartai, apimantys reikalavimus profesinių gebėjimų įvertinimo ir profesinio mokymo paslaugų teikimui. Standartuose nustatyta, kad įstaigos, teikiančios profesinės rehabilitacijos paslaugas turi laikytis medicininio – psichosocialinio įvertinimo principų, privalo turėti atitinkamą, neįgaliesiems pritaikytą įrangą ir aplinką, kvalifikuotą tarpdisciplininę komandą, turinčią reikiamų žinių bei įgūdžių teikiant šias paslaugas skirtingai negalia turintiems asmenims.

Slovėnijoje patvirtinti neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos ir įdarbinimo standartai. Standartai reglamentuoja profesinės rehabilitacijos paslaugų turinį, paslaugų teikimo metodus, nustato reikalavimus profesinės rehabilitacijos paslaugas teikiantiems specialistams, jų kvalifikacijai, paslaugų teikimo metu naudojamai įrangai, aplinkos pritaikymui. Šie standartai yra privalomi profesinės rehabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms.

Vis daugiau paslaugas socialiniame sektoriuje teikiančių organizacijų kitose šalyse siekia atitikti vieningus reikalavimus, keliamus socialinių, taip pat ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo kokybei visoje Europoje, todėl vis daugiau šias paslaugas teikiančių įstaigų ar organizacijų įvairiose Europos šalyse aktyviai diegia tarptautiniu mastu pripažintas kokybės sistemas – dažniausiai diegiama EQUASS (European Quality in Social Services) kokybės sistema, pripažinta kaip labiausiai tinkanti socialiniame sektoriuje teikiamų paslaugų kokybei užtikrinti bei geriausiai atliepanti socialinių paslaugų gavėjų poreikius. Tarptautinių standartų diegimą Norvegijoje, Slovėnijoje, Portugalijoje, Estijoje ir kitose šalyse aktyviai palaiko bei skatina šių šalių vyriausybės.

Teisę teikti profesinės reabilitacijos paslaugas Norvegijoje įstaigos įgyja, gaudamos šių paslaugų teikimo licenciją, kurią trejiems metams išduoda institucija NAV (angl. The Norwegian Labour and Welfare Service), koordinuojanti ir kontroliuojanti visą profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą bei siunčianti asmenis į profesinės reabilitacijos programą. NAV taip pat vykdo teikiamų paslaugų kokybės bei atitikimo keliamiems reikalavimams paslaugas teikiančiose įstaigose stebėseną ir kontrolę. Įstaigoms, kurios neatitinka keliamų reikalavimų, licencija yra panaikinama. Slovėnijoje su profesinės reabilitacijos paslaugas norinčiomis teikti įstaigomis, atitinkančiomis joms keliamus reikalavimus, atsakinga institucija pasirašo šių paslaugų teikimo sutartį, kurioje nustatomi įstaigų įsipareigojimai užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę. Jeigu įstaiga šių įsipareigojimų nesilaiko, teisę teikti šias paslaugas ji praranda.

Asmenims, baigusiems profesinės reabilitacijos programą, įsidarbinimo galimybių spektras kitose Europos šalyse yra gana platus. Slovėnijoje ir Prancūzijoje yra gerai išvystyta neįgalųjų įdarbinimo kvotų sistema, kurios dėka neįgalieji yra įdarbinami tiek privačiame, tiek ir viešajame sektoriuje, užtikrinama ilgalaikė jų integracija į darbo rinką, o surinktomis lėšomis iš darbdavių, nevykdančių kvotų, finansuojamas profesinės reabilitacijos paslaugų teikimas bei kitos, neįgaliesiems skirtos, priemonės. Slovėnijoje šalia kvotų sistemos taikoma ir valstybės parama darbdaviams, įdarbinantiems neįgaliuosius – subsidijos darbo užmokesčiui, darbo vietai įsteigti, premijos darbdaviams, viršijantiems neįgalųjų įdarbinimo kvotas ir kt.

Profesinės reabilitacijos paslaugos yra teikiamos visose Europos Sąjungos šalyse. Ši programa yra viena svarbiausių neįgalųjų užimtumo didinimo bei Jungtinių Tautų organizacijos Neįgalųjų teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių, todėl sėkmingam profesinės reabilitacijos programos įgyvendinimui bei šių paslaugų kokybės užtikrinimui visoje Europoje yra skiriamas didelis dėmesys.

Informaciją pagal Norvegijos, Prancūzijos ir Slovėnijos profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo gerosios praktikos apžvalgos 2014 m. duomenis bei Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo neįgaliesiems 2015-2020 m. strategijos projekto informaciją parengė VšĮ Valakupių reabilitacijos centras, kuris atlieka Profesinės reabilitacijos metodinio centro funkcijas.